

ปัญหาทางกฎหมายของการได้มาซึ่งสัญชาติไทย ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 ศึกษากรณีการสมรสเท่าเทียม

วายุภักษ์ ทาบุญมา¹ วิมลรัตน์ แซ่หลี²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี กฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกัน รวมทั้งศึกษาปัญหาการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสเท่าเทียมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกันตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 เพื่อให้ได้แนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้มีความเหมาะสมกับบริบทสังคมในปัจจุบัน และสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและแปลความหมายจากการเปรียบเทียบ

ผลการวิจัย พบว่า จากกระแสความเท่าเทียมทางเพศและการไม่เลือกปฏิบัติของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ส่งผลให้ประเทศทั่วโลกต่างให้การยอมรับความหลากหลายทางเพศมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการนำแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมระหว่างเพศมาใช้ในการพิจารณาการให้สัญชาติโดยการสมรสในกฎหมายว่าด้วยสัญชาติสาธารณรัฐฝรั่งเศสและกฎหมายว่าด้วยสัญชาติสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี รวมทั้งประเทศไทยที่ได้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 ขึ้นมาเพื่อให้สิทธิบุคคลไม่ว่าเพศใดสมรสกันได้เช่นกัน อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 9 วรรคหนึ่ง ก็มิได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าว เพื่อคุ้มครองสิทธิในการได้มาซึ่งสัญชาติของคู่สมรสที่มีความหลากหลายทางเพศให้ขอถือสัญชาติไทยตามคู่สมรสของตนได้ โดยยังคงกำหนดให้สิทธิการขอถือสัญชาติเฉพาะกรณีหญิงต่างด้าวที่สมรสกับชายผู้มีสัญชาติไทยเท่านั้น

คำสำคัญ: การได้สัญชาติไทย; การสมรสเท่าเทียม; คนต่างด้าว; ความเท่าเทียมกันทางเพศ;

พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

^{1,2} สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

1 หมู่ 4 ตำบลท่าจั่ว อำเภอมะนังนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280, ประเทศไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: Wimonrat_sae@nstru.ac.th

Legal Problems of Acquisition Thai Nationality According to Section 9, Paragraph one of the Nationality Act 1965, Study of the Case of Equal Marriage

Vayupak Thaboonma¹ Wimonrat Saelee²

Abstract

This research article aims (1) to study the background, concepts and theories of Thai and foreign laws concerning the acquisition of nationality through marriage for sexual-and gender-diverse individuals (SGD) persons or same-sex couples, (2) to compare Thai and foreign laws in guaranteeing equal marital status for sexual-and gender-diverse individuals (SGD) persons in acquiring the right to apply for citizenship through marriage, (3) to study the problem of the acquisition of nationality through marriage for sexual-and gender-diverse individuals (SGD) persons or same-sex couples under Section 9 Paragraph 1 of the Nationality Act B.E. 2508 and (4) to provide solutions that are appropriate to the current social context and in line with the principles of equality and non-discrimination of the Universal Declaration of Human Rights. The researcher employs qualitative research methods, collecting data through document research and in-depth interviews, and analyzes the data using content analysis techniques and interpretative comparison.

Findings are as follows: indicate that the global trend towards gender equality and non-discrimination, as reflected in the Universal Declaration of Human Rights, has led countries worldwide to increasingly accept sexual diversity. This can be seen in the application of gender equality principles in the consideration of nationality by marriage in the nationality laws of the French Republic and the Federal Republic of Germany. Including Thailand, which has enacted the Civil and Commercial Code Amendment Act (No. 24) B.E. 2567 to allow people of any gender to marry each other as well. However, the Nationality Act B.E. 2508, Section 9, Paragraph 1, has not been amended to bring the legal provisions in line with the aforementioned Civil and Commercial Code in order to protect the right to acquire nationality of same-sex spouses to apply for Thai nationality according to their spouses. It still grants the right to apply for nationality only in the case of a foreign woman who marries a man of Thai nationality only.

Keywords: Acquisition of Thai Nationality; Marriage Equality; Alien; Gender Equality; Nationality Act, B.E. 2508

Type of Article: Research Article

^{1,2} Law Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University
1 Moo 4, Tha Ngio, Mueang, Nakhon Si Thammarat 80280, Thailand
Corresponding Author Email: Wimonrat_sae@nstru.ac.th

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากปัจจุบันบริบทของสังคมเปลี่ยนแปลงไปมีการยอมรับในความแตกต่างทางเพศมากขึ้น บุคคลเหล่านี้ได้มีการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันเช่นเดียวกับครอบครัวที่เป็นคู่สมรสระหว่างเพศชายและหญิง และในปัจจุบันประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 เพื่อให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศสามารถสมรสกันได้โดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ในเรื่องการได้มาซึ่งสัญชาติไทยของบุคคลตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 ไม่ได้บัญญัติรับรองในกรณีของคู่ชีวิตที่จะขอถือสัญชาติไทยตามอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมโดยเหตุจากความแตกต่างในเรื่องเพศ อันขัดกับหลักสิทธิมนุษยชน (Sooksom, 2559) และยังขัดต่อหลักการที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งให้ความคุ้มครองบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคกัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาทางกฎหมายของการได้มาซึ่งสัญชาติไทยตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 กรณีการสมรสเท่าเทียม เพื่อให้ได้แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของไทยที่เกี่ยวกับการให้สิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสเท่าเทียมของบุคคลให้มีความเหมาะสมกับบริบททางสังคมในปัจจุบัน และสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติของปัญญาสาส์กว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกันตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 และการรับรองสิทธิในการสมรสเท่าเทียมของบุคคลตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศในการรับรองสถานภาพการสมรสเท่าเทียมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกันในการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรส
3. เพื่อศึกษาปัญหาการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสเท่าเทียมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกันตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508
4. เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสเท่าเทียมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกันตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 ให้มีความเหมาะสมกับบริบททางสังคมในปัจจุบัน และสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติของปัญญาสาส์กว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยจะทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสเท่าเทียมของบุคคล ได้แก่ แนวคิดและหลักการสมรสเท่าเทียม แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับสัญชาติ รวมทั้งศึกษาปัญหาการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสเท่าเทียมของบุคคล

ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญญาติ พ.ศ. 2508 ได้แก่ ปัญหาตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ปัญหาตามรัฐธรรมนูญ ปัญหาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และปัญหาการได้สัญญาติเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เพื่อนำผลการศึกษามาวិเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหาการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสเท่าเทียมของบุคคลตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญญาติ พ.ศ. 2508 ให้มีความเหมาะสมกับบริบททางสังคมในปัจจุบัน และสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้ทำการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติสัญญาติ พ.ศ. 2508 โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งเป็น 3 กลุ่ม (1) ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านการขอแปลงสัญชาติในจังหวัดนครศรีธรรมราช 5 คน (2) ภาคประชาชน ผู้แทนจากผู้ที่มิอายุ 18 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป ในจังหวัดนครศรีธรรมราช 5 คน (3) ภาควิชาการ ผู้แทนจากกลุ่มนักวิชาการด้านนิติศาสตร์และนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช 3 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 13 คน

ประโยชน์ที่ได้รับการวิจัย

1. ได้ทราบความเป็นมา ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกันตามพระราชบัญญัติสัญญาติ พ.ศ. 2508 และการรับรองสิทธิในการสมรสเท่าเทียมของบุคคลตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567

2. ได้ทราบผลการเปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศในการรับรองสถานภาพการสมรสเท่าเทียมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกันในการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรส

3. ได้ทราบปัญหาการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสเท่าเทียมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกันตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญญาติ พ.ศ. 2508

4. ได้แนวทางแก้ไขปัญหาการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสเท่าเทียมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกันตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญญาติ พ.ศ. 2508 ให้มีความเหมาะสมกับบริบททางสังคมในปัจจุบัน และสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและหลักการสมรสเท่าเทียม

ตามหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ได้มีการรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ว่า “ข้อ 1 วางหลักว่า มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระ และเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ...” และ “ข้อ 2 วางหลักว่า ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวง ตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนชาติ อาชีพ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา...” (Office of the National Human Rights Commission of Thailand, 2007) จากหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติของปฏิญญา

สากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้เองจึงเป็นที่มาของการรับรองสิทธิการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เนื่องจากสังคมในปัจจุบันที่พบว่ารูปแบบการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ประชาชนมีเสรีภาพในการใช้ชีวิต ไม่ได้ยึดติดกับเพศสภาพ มีการยอมรับในความแตกต่างทางเพศสภาพมากขึ้น สามารถแสดงตัวตนของตนเองทางเพศโดยไม่ต้องปิดบังอีกต่อไป (Vanaspong & Kaewsri, 2015) ทำให้เกิดการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันในรูปแบบที่หลากหลายโดยไม่ใช้เพศสภาพเป็นตัวกำหนดและบางคู่ต้องการสร้างครอบครัว (Namjak, 2013) ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ปัจจุบัน ในหลายประเทศได้มีแนวคิดในการรับรองสิทธิในการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในลักษณะเดียวกันกับการสมรสระหว่างบุคคลต่างเพศ โดยอยู่ในรูปแบบแรก คือ การจดทะเบียนสมรสที่ไม่มีการแยกระหว่างคู่สมรสเพศเดียวกันหรือต่างเพศ เช่น ประเทศไทย ที่ได้มีการออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 และรูปแบบที่สอง คือ การจดทะเบียนความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนชีวิตหรือกฎหมายคู่ชีวิตเพื่อต้องการแยกระหว่างคู่สมรสต่างเพศตามกฎหมายว่าด้วยการสมรสกับคู่สมรสที่มีเพศเดียวกันตามกฎหมายเฉพาะ เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้มีการตรากฎหมายบันทึกทะเบียนคู่ชีวิตหรือ Civil Solidarity Pact (PACs) เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายให้แก่กลุ่มบุคคลคู่รักที่มีเพศเดียวกันเพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและเป็นการไม่เลือกปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ส่วนสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ก็ได้มีกฎหมายให้บันทึกการอยู่กินร่วมกันของบุคคลเพศเดียวกัน หรือ “รัฐบัญญัติการจดทะเบียนหุ้นส่วนชีวิต” (Act on Registered Life Partnerships) โดยจะเรียกว่าเป็นหุ้นส่วนชีวิตแต่ไม่ถือว่าเป็นคู่สมรส เพราะตามประมวลกฎหมายแพ่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันการจดทะเบียนสมรสต้องเป็นคนต่างเพศกันเท่านั้น

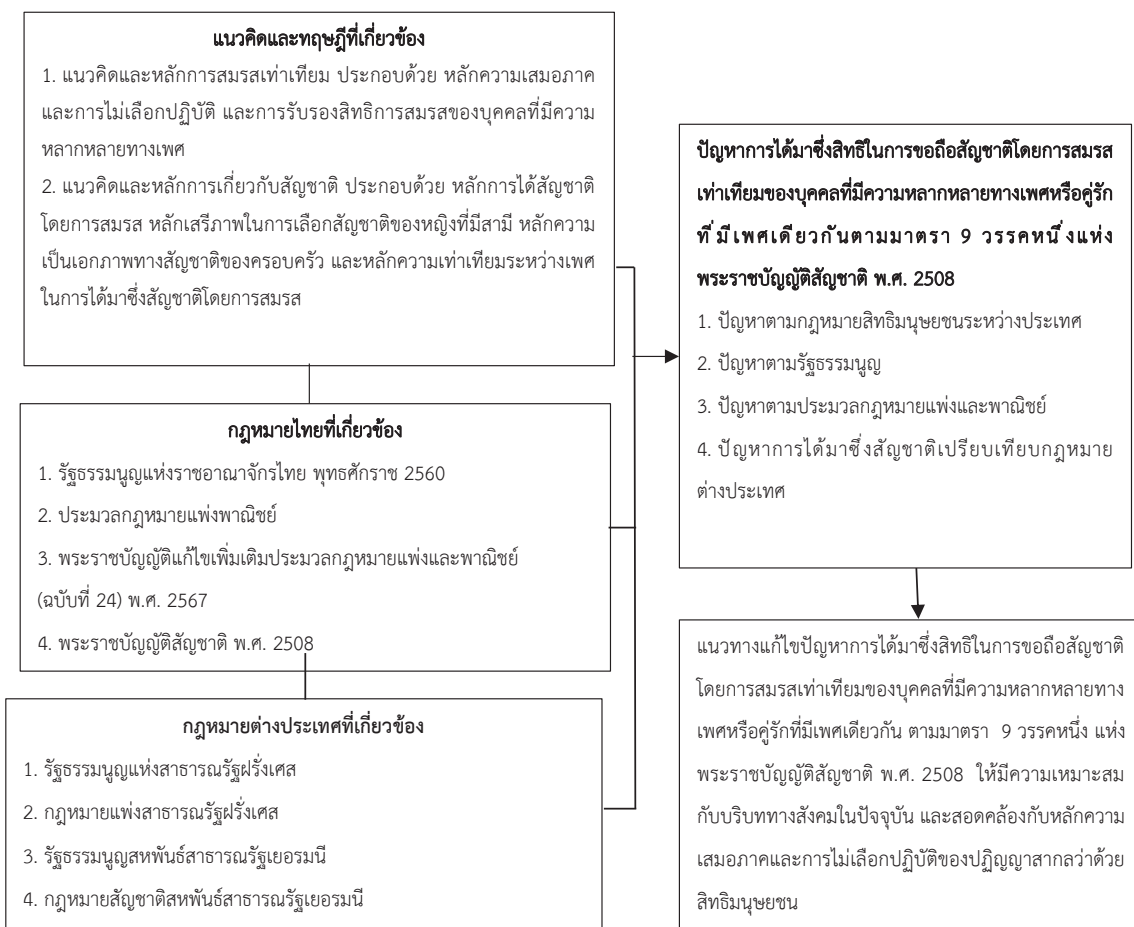
แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับสัญชาติ

สัญชาติ คือ เครื่องมือเชื่อมโยงความผูกพันระหว่างบุคคลกับรัฐ บุคคลที่มีสัญชาติของรัฐใดก็จะอยู่ภายใต้การอารักขา รวมไปถึงได้รับสิทธิ สวัสดิการต่าง ๆ จากรัฐนั้น แนวคิดเกี่ยวกับสัญชาติจะคำนึงถึงความผูกพันใกล้ชิดระหว่างบุคคลกับรัฐผู้ให้สัญชาติ รัฐต่าง ๆ กำหนดหลักเกณฑ์ของการได้มาซึ่งสัญชาติไว้สองกรณี คือ กรณีแรก การได้สัญชาติโดยการเกิด ซึ่งมีสองวิธี คือ การได้สัญชาติโดยหลักดินแดน (jus soli) และการได้สัญชาติโดยหลักสืบสายโลหิต (jus sanguinis) กรณีที่สอง การได้สัญชาติภายหลังการเกิด เช่น การแปลงสัญชาติ การได้สัญชาติโดยการสมรส ทั้งนี้ “หลักการได้สัญชาติโดยการสมรส” พบว่า บุคคลอาจได้สัญชาติโดยการสมรสได้สองแนวทาง คือ แนวทางแรก การสมรสเป็นเหตุให้หญิงผู้เป็นภริยาได้สัญชาติตามสามีโดยทันที เสมือนได้มาซึ่งสัญชาติโดยการเกิดที่เรียกว่า “Ipso Facto” ส่วนแนวทางที่สอง การสมรสไม่ทำให้ผู้นั้นได้สัญชาติของสามีโดยทันที ก่อให้เกิดเพียงสิทธิในการขอถือสัญชาติของหญิงเท่านั้น เช่น ประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน (Piwaowatanapanich, 2010, p.23) อย่างไรก็ตาม แม้จะมี “หลักเสรีภาพในการเลือกสัญชาติของหญิงที่มีสามี” ซึ่งมาจากแนวคิดความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ เพศชายและเพศหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันในการกำหนดสัญชาติของตนเอง แต่กฎหมายว่าด้วยสัญชาติในยุคปัจจุบันจะไม่กำหนดให้หญิงได้สัญชาติของสามีโดยทันที หรือถือเอาการสมรสกับชายต่างด้าวเป็นการสละสัญชาติเดิม (Saisoonthorn, 2003) เนื่องจากกฎหมายสัญชาติในยุคปัจจุบันเน้นการเคารพหลักเสรีภาพของบุคคลในการที่จะแสดงเจตนายึดถือสัญชาติของตน

ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับ “หลักความเป็นเอกภาพทางสัญชาติของครอบครัว” บุคคลในครอบครัวเดียวกันควรจะมียุติพลเมืองเดียวกัน ด้วยเหตุนี้รัฐจึงต้องยอมรับให้บุคคลในครอบครัวมีสัญชาติตามบุคคลผู้เป็นหัวหน้าของครอบครัว เมื่อรัฐยอมรับให้หัวหน้าของครอบครัวมีสัญชาติของตน รัฐนั้นก็จะต้องยอมรับให้บุคคล

ในครอบครัวมีสัญชาติของตนด้วย (Randelzhofer, 1985) รวมทั้งสอดคล้องกับ “หลักความเท่าเทียมระหว่างเพศในการได้มาซึ่งสัญชาติโดยการสมรส” การกำหนดสัญชาติต้องสอดคล้องกับหลักความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิงและไม่เลือกปฏิบัติในเรื่องเพศ ควรรับรองสิทธิทุกคนไม่ว่าเพศใดโดยกำหนดให้ใช้ “ความเป็นคู่สมรส” ในการพิจารณาให้สัญชาติด้วย

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมุติฐานของการวิจัย

พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 9 วรรคหนึ่ง มิได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 เพื่อคุ้มครองสิทธิในการได้มาซึ่งสัญชาติของคู่สมรสที่มีความหลากหลายทางเพศให้ขอถือสัญชาติไทยตามคู่สมรสของตนได้ โดยยังคงกำหนดให้สิทธิการขอถือสัญชาติเฉพาะกรณีหญิงต่างด้าวที่สมรสกับชายผู้มีสัญชาติไทยเท่านั้น ดังนั้น จึงควรแก้ไขพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 9 วรรคหนึ่ง ให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพและใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธีการดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าทางเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสเท่าเทียมของบุคคล ดังที่ได้กล่าวไว้ในขอบเขตของการวิจัย เพื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์หาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้มีความเหมาะสมกับบริบททางสังคมในปัจจุบัน และสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติของปณิธานของสภากว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) ผู้วิจัยนำผลการวิจัยเอกสารซึ่งเป็นประเด็นปัญหา มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 13 คน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ร่วมกับการวิจัยเอกสารต่อไป

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและแปลความหมายจากการเปรียบเทียบ

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความเป็นมา ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกันตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 และการรับรองสิทธิในการสมรสเท่าเทียมของบุคคลตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567

เนื่องจากสภาพสังคมในยุคปัจจุบันนั้นบุคคลมีความหลากหลายทางเพศและบุคคลเหล่านี้ได้มีการใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน ซึ่งในปัจจุบันได้มีกฎหมายรองรับสิทธิและหน้าที่ในการเป็นคู่สมรสหรือคู่ชีวิต แต่ในเรื่องการได้สัญชาติของบุคคลตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 ไม่ได้บัญญัติรับรองในกรณีของคู่ชีวิตที่จะขอถือสัญชาติไทยตามอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมโดยเหตุจากความแตกต่างในเรื่องเพศ อันขัดกับหลักสิทธิมนุษยชน และยังขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน...”

พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 มาตรา 9 วรรคหนึ่ง ได้นำหลักการว่าด้วยความเป็นเอกภาพทางครอบครัวมาใช้ในการกำหนดหลักเกณฑ์การให้สัญชาติแก่บุคคล โดยกำหนดให้สิทธิเฉพาะหญิงต่างด้าวที่ทำการสมรสกับชายผู้มีสัญชาติไทยเท่านั้นที่จะขอถือสัญชาติไทยโดยการสมรสได้ แต่ไม่ได้ให้สิทธิแก่ชายต่างด้าวที่สมรสกับหญิงไทยหรือคู่สมรสที่มีเพศเดียวกันถือสัญชาติไทยตามอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งไม่ครอบคลุมถึงการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกัน ดังนั้น เมื่อประเทศไทยได้ออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 เพื่อให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศสามารถทำการสมรสกันได้ตามกฎหมาย จึงควรมีการพิจารณาแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักการให้สัญชาติแก่บุคคลในฐานะคู่สมรสหรือคู่ชีวิต เพื่อให้มีความเท่าเทียมกันระหว่างเพศในการได้มาซึ่งสัญชาติโดยการสมรส และให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

2. ผลการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศในการรับรองสถานภาพการสมรสเท่าเทียมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกันในการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรส

2.1 กฎหมายไทย

2.1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประเทศไทยได้มีการรับรองหลักความเสมอภาคหรือหลักการไม่เลือกปฏิบัติตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มากำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 27 “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ...”

2.1.2 พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 9 วรรคหนึ่ง กำหนดเงื่อนไขกรณีบุคคลต่างชาติดังต่อไปนี้ที่สมรสกับบุคคลสัญชาติไทยสามารถขอถือสัญชาติไทยตามคู่สมรสไว้ในกฎกระทรวง ดังนี้ (1) กฎหมายให้สิทธิเฉพาะกรณีหญิงต่างด้าวที่สมรสกับชายสัญชาติไทยเท่านั้นในการยื่นขอสัญชาติ มาจากหลักเอกภาพในครอบครัว (2) การสมรสต้องชอบด้วยกฎหมาย (3) ผู้ขอถือสัญชาติต้องมีความประพฤติดี และพิสูจน์ความสัมพันธ์กับคู่สมรส (4) ไม่กำหนดระยะเวลาว่าจะต้องสมรสนานเพียงใด (5) มีข้อกำหนดว่าต้องมีการพำนักในประเทศไทย โดยไม่ได้รับว่าต้องพำนักในประเทศไทยนานเพียงใด (6) ไม่ได้มีการกำหนดเงื่อนไขทักษะด้านการใช้ภาษาไทย และบทบัญญัติตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง เป็นเพียงสิทธิในการที่จะแสดงเจตนายื่นขอถือสัญชาติไทยเท่านั้น และการจะอนุมัติหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่

2.2 กฎหมายต่างประเทศ

2.2.1 รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้บัญญัติรับรองหลักสิทธิมนุษยชนในเรื่องความเสมอภาคของบุคคลไว้ในมาตรา 1 “ฝรั่งเศสเป็นสาธารณรัฐที่เป็นประชาธิปไตย เป็นกลางทางศาสนา และเป็นสังคมอันแบ่งแยกมิได้ สาธารณรัฐรับรองความเสมอภาคตามกฎหมายของพลเมือง โดยไม่แบ่งแยกแหล่งกำเนิด...” (Boramanand, 2005)

2.2.2 กฎหมายว่าด้วยสัญชาติของสาธารณรัฐฝรั่งเศส กฎหมายว่าด้วยสัญชาติของสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้กำหนดสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการขอถือสัญชาติฝรั่งเศสตามคู่สมรส ดังนี้ (1) การขอเข้าถือสัญชาติฝรั่งเศสสำหรับคู่สมรสนั้นได้ให้สิทธิคู่สมรสชาวต่างชาติที่ต้องการถือสัญชาติฝรั่งเศส ที่ทำการสมรสตามกฎหมายการสมรส (marriage) สามารถเข้าถือสัญชาติได้ไม่ว่าคู่สมรสนั้นจะเป็นหญิงต่างด้าวหรือชายต่างด้าวหรือเป็นคู่สมรสที่มีเพศเดียวกันก็ตาม (2) มีการกำหนดระยะเวลาการสมรส กรณีพำนักอยู่ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสจะต้องสมรสมาแล้วไม่น้อยกว่า 4 ปี หรือกรณีพำนักอยู่นอกสาธารณรัฐฝรั่งเศสจะต้องสมรสมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี และแสดงถึงความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐฝรั่งเศส (3) มีความรู้ทางวัฒนธรรม มีการใช้ชีวิตที่มีความกลมกลืนเข้ากับสังคมฝรั่งเศส (4) ผ่านการทดสอบภาษาฝรั่งเศสในระดับที่สามารถสื่อสารได้

2.2.3 รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้นำหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมารับรองไว้ใน มาตรา 3 ความว่า “(1) บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย (2) ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน (3) บุคคลจะถูกรอนสิทธิ หรือมีอภิสิทธิ์โดยเหตุของเพศ”

2.2.4 กฎหมายว่าด้วยสัญชาติของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ปัจจุบันกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Nationality Act of Germany, 1913) มาตรา 9 ได้กำหนดให้สิทธิของคู่สมรสที่เป็นคนต่างด้าวที่จดทะเบียนสมรส (marriage) ตามกฎหมายเยอรมัน หรือคู่ชีวิตที่เป็นคนต่างด้าว

ที่ได้จดทะเบียนความสัมพันธ์รัษฎบัญญัติการจดทะเบียนหุ้นส่วนชีวิต (Act on Registered Life partnerships, 2001) กับชาวเยอรมันไว้ให้มีสิทธิขอถือสัญชาติเยอรมันตามคู่สมรสหรือคู่ชีวิตได้โดยการยื่นขอแปลงสัญชาติ โดยมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้ (1) การขอเข้าถือสัญชาติเยอรมันตามคู่สมรสนั้นให้สิทธิทั้งแก่คู่สมรสต่างประเทศหรือคู่ชีวิตที่เป็นเพศเดียวกันที่เป็นคนต่างด้าว (2) มีการสละสัญชาติเดิม หรือได้รับอนุญาตให้ถือหลายสัญชาติได้ตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตามมาตรา 12 (Nationality Act of Germany, 1913) (3) สามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวเยอรมัน (4) จะต้องไม่กระทำการอันขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมเยอรมัน (5) ผู้ขอถือสัญชาติต้องสมรสกับพลเมืองเยอรมันมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี (6) พำนักในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี (7) มีความสามารถทางภาษาเยอรมัน ในระดับ B1 (8) ปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวเยอรมันได้ (9) มีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้

สรุปการเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศกับกฎหมายไทย

1. การนำแนวคิดหลักความเสมอภาค และการไม่เลือกปฏิบัติ ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มากำหนดรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ

จากการวิจัยพบว่าประเทศไทย สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีล้วนแต่เคารพต่อหลักสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 1 และ ข้อ 2 ในเรื่องความเสมอภาคของบุคคลและการไม่เลือกปฏิบัติ โดยได้นำหลักดังกล่าวมารับรองไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนในรัฐอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติเนื่องด้วยความแตกต่างทางเพศ

2. เปรียบเทียบหลักกฎหมายในการยื่นขอสัญชาติโดยการสมรส

2.1 บุคคลที่กฎหมายให้สิทธิในการขอสัญชาติโดยการสมรส ประมวลกฎหมายแพ่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสในส่วนของการได้สัญชาติ และกฎหมายสัญชาติของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี(Nationality Act of Germany, 1913) ได้ให้สิทธิเท่าเทียมกันแก่คู่สมรสหรือคู่ชีวิตเพศเดียวกันในการขอสัญชาติตามคู่สมรสหรือคู่ชีวิตของตนได้ แต่ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 9 วรรคหนึ่ง ของประเทศไทยนั้นให้สิทธิการยื่นขอแปลงสัญชาติโดยการสมรสจำกัดเฉพาะหญิงต่างด้าวที่สมรสกับชายไทยเท่านั้น ไม่ได้ให้สิทธิแก่ชายต่างด้าวที่สมรสกับหญิงไทย หรือคู่สมรสที่เป็นเพศเดียวกันที่จดทะเบียนสมรสกับอีกฝ่ายที่มีสัญชาติไทยในการขอแปลงสัญชาติตามอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นกฎหมายที่เลือกปฏิบัติโดยใช้ความแตกต่างทางเพศอันขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 27

2.2 ระยะเวลาในการสมรสและการพำนักตามที่กฎหมายกำหนด ประมวลกฎหมายแพ่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสในส่วนของการได้สัญชาติ กำหนดระยะเวลาการสมรสในกรณีถ้าผู้ที่จะขอสัญชาติพำนักอยู่ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสจะต้องสมรสกับผู้ถือสัญชาติฝรั่งเศสมาแล้วไม่น้อยกว่า 4 ปี หรือกรณีถ้าผู้ที่จะขอสัญชาติพำนักอยู่นอกสาธารณรัฐฝรั่งเศสจะต้องสมรสกับผู้ถือสัญชาติฝรั่งเศสมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี และกรณีหากพำนักนอกสาธารณรัฐฝรั่งเศสจะต้องแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสาธารณรัฐฝรั่งเศส ส่วนกฎหมายสัญชาติของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีผู้ขอถือสัญชาติต้องสมรสกับพลเมืองเยอรมันมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี และต้องพำนักในเยอรมนีไม่น้อยกว่า 3 ปี แต่ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 9 วรรคหนึ่ง ไม่ได้กำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนในการสมรสและการพำนักในประเทศไทยเอาไว้เลยในสาธารณรัฐฝรั่งเศสและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจึงอาจเป็นช่องว่างที่บุคคลบางกลุ่มใช้การสมรสลงเพื่อให้ได้สัญชาติไทยมาแสวงหาประโยชน์

2.3 ข้อกำหนดเรื่องการใช้ภาษาและการปฏิบัติตนให้กลมกลืนกับสังคม ประมวลกฎหมายแพ่ง สาธารณรัฐฝรั่งเศสมีข้อกำหนดทางภาษาฝรั่งเศสเอาไว้โดยชัดเจนว่าจะต้องมีทักษะอย่างเพียงพอสามารถสื่อสารได้ และการใช้ชีวิตที่มีความกลมกลืนเข้ากับสังคมฝรั่งเศสได้ ส่วนกฎหมายสัญชาติของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีข้อกำหนดทางภาษาเยอรมันที่ต้องได้คะแนนทดสอบระดับ B1 และสามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวเยอรมันได้เอาไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 9 วรรคหนึ่ง ไม่ได้มีการกำหนดเงื่อนไขทักษะด้านการใช้ภาษาไทยและการปรับตัวเข้ากับบริบทของสังคมไทยเอาไว้ในกรณีที่ต้องถือสัญชาติโดยการสมรสเอาไว้อย่างชัดเจน

2.4 ผลของการสมรสไม่ทำให้ได้สัญชาติโดยทันที จากการวิจัยพบว่าทั้งสาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศไทย ไม่ได้กำหนดให้สัญชาติโดยการสมรสแบบทันที แต่การสมรสเป็นเพียงเงื่อนไขก่อให้เกิดสิทธิในการขอถือสัญชาติเท่านั้น หากคู่สมรสประสงค์จะขอถือสัญชาติตามคู่สมรสจะต้องมีการแสดงเจตนาในการขอถือสัญชาติโดยการยื่นขอแปลงสัญชาติซึ่งการกำหนดไว้แบบนี้เป็นการเคารพในหลักเสรีภาพในการแสดงเจตนาเลือกสัญชาติ และการจะได้สัญชาติหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับพิจารณาจากรัฐอีกชั้นตอนหนึ่งซึ่งก็ช่วยให้รัฐได้คัดกรองตรวจสอบบุคคลที่จะมาถือสัญชาติ

3. ผลการศึกษาปัญหาการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสเท่าเทียมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกันตามมาตรา 9 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508

3.1 ผลการวิเคราะห์ปัญหาตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ จากการวิจัยพบว่า ประเทศไทย สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีล้วนแต่เคารพต่อหลักสิทธิมนุษยชน ข้อ 1 และ ข้อ 2 และได้นำหลักดังกล่าวมารับรองไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนในรัฐอย่างเท่าเทียมกัน ผู้วิจัยเห็นว่าพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 9 วรรคหนึ่ง นั้นเป็นการเลือกปฏิบัติโดยอาศัยความแตกต่างทางเพศ โดยประเทศไทยยังใช้แนวคิดเดิมมองว่าสามีคือหัวหน้าครอบครัว จึงให้สิทธิเฉพาะภรรยาต่างด้าวแปลงสัญชาติตามสามี แต่หากสามีเป็นต่างด้าวจะไม่ให้สิทธิแปลงสัญชาติไทยตามภรรยา ซึ่งไม่สอดคล้องกับบริบทและสภาพสังคมในยุคปัจจุบันที่บทบาทของบุคคลที่เป็นหัวหน้าครอบครัวไม่จำเป็นต้องเป็นฝ่ายชายเสมอไป และไม่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

3.2 ผลการวิเคราะห์ปัญหาตามรัฐธรรมนูญ สาธารณรัฐฝรั่งเศสและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีให้ความสำคัญกับหลักความเสมอภาคและหลักการไม่เลือกปฏิบัติโดยความแตกต่างทางเพศเป็นสำคัญ ส่วนในเรื่องการให้สิทธิการขอถือสัญชาติโดยการสมรส กฎหมายสัญชาติสาธารณรัฐฝรั่งเศสและกฎหมายสัญชาติสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้นำแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมระหว่างเพศมาใช้ในการพิจารณาการให้สัญชาติโดยการสมรส อีกทั้งสาธารณรัฐฝรั่งเศสยังได้อนุญาตให้มีกฎหมายรับรองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกันให้สามารถจดทะเบียนสมรสกันได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งสาธาณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก็ได้มีการออกกฎหมายรัฐบัญญัติการจดทะเบียนหุ้นส่วนชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ และในปัจจุบันประเทศไทยก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 ใช้บังคับเพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ แต่ในส่วนของการได้สัญชาติตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 นั้นยังไม่มีมีการแก้ไขกฎหมายในเรื่องของการ

แปลงสัญชาติ ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการขัดกับหลักความเสมอภาค หลักการห้ามเลือกปฏิบัติ หรือหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 27

3.3 ผลการวิเคราะห์ปัญหาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จากการวิจัยพบว่าประมวลกฎหมายแพ่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 144 ได้กำหนดให้บุคคลที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์สามารถทำการสมรสกันได้ โดยไม่มีการระบุว่าเป็นเพศใดไว้ อีกทั้งในประมวลกฎหมายแพ่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ยังได้กำหนดให้มีการจดทะเบียนความสัมพันธ์แบบคู่ชีวิต (PACs) ไว้ในมาตรา 515-1 ถึง มาตรา 515-7-1 เพื่อเป็นทางเลือกแก่บุคคลซึ่งประสงค์ที่จะได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายในลักษณะของครอบครัวที่มีใช้ลักษณะของการสมรสแต่ประสงค์มีความผูกพันในทางกฎหมายในรูปแบบ “คู่ชีวิต” สามารถเลือกรูปแบบการใช้ชีวิตคู่ของตนได้เพราะสองรูปแบบนี้มีผลทางกฎหมายที่แตกต่างกันอยู่หลายประการ

กฎหมายแพ่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีให้ทำการสมรสตามกฎหมายได้เฉพาะเพศชายและหญิงเท่านั้น ยังไม่มีการรับรองให้บุคคลที่มีเพศเดียวกันจดทะเบียนสมรสกันได้ กรณีบุคคลที่มีเพศเดียวกันหากประสงค์ที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกันตามกฎหมายจะต้องไปดำเนินการจดทะเบียนเป็นหุ้นส่วนชีวิตตาม Act on Registered Life Partnerships

สำหรับประเทศไทยปัจจุบันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 กำหนดให้บุคคลอายุ 18 ปีขึ้นไปไม่ว่าเพศใดสามารถทำการสมรสได้โดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องเพศโดยวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองบุคคลทุกคนให้ได้รับการรับรองสิทธิอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนการได้สัญชาติตามคู่สมรสนั้นในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้บัญญัติไว้เพราะฉะนั้นก็ต้องเป็นไปตามหลักกฎหมายในพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 ที่ยังไม่ได้มีการแก้ไขให้มีความเท่าเทียมกันในเรื่องเพศ ผู้วิจัยเห็นว่าบทบัญญัติดังกล่าวขัดกับเจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 (พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567)

3.4 ผลการวิเคราะห์ปัญหาการได้สัญชาติเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ สาธารณรัฐฝรั่งเศส ให้สิทธิแก่บุคคลที่มีเพศเดียวกันในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน ทั้งในลักษณะการจดทะเบียนแบบคู่สมรสและการจดทะเบียนความสัมพันธ์แบบ PACs ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสไม่มีการออกกฎหมายเฉพาะในเรื่องของการได้สัญชาติ โดยได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส สำหรับการได้สิทธิในการขอถือสัญชาติฝรั่งเศสตามคู่สมรสนั้นในประมวลกฎหมายสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 21-2 กำหนดไว้ให้เฉพาะคู่สมรส (spouse) ที่จดทะเบียนสมรส (marriage) ตามกฎหมายแพ่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่จดทะเบียนกับชาวฝรั่งเศสเท่านั้นที่มีสิทธิในการขอถือสัญชาติฝรั่งเศสตามคู่สมรสได้ แต่ถ้าเป็นการจดทะเบียนคู่ชีวิต (PACs) นั้นยังไม่อยู่ในสถานะของความเป็นคู่สมรสของคนสัญชาติฝรั่งเศสจึงไม่สามารถขอถือสัญชาติฝรั่งเศสตามคู่ชีวิตได้ หากประสงค์จะขอถือสัญชาติฝรั่งเศสจะต้องไปยื่นขอในกรณีอื่น ส่วนในการขอถือสัญชาติเยอรมันตามคู่สมรสนั้น เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติสัญชาติ (Nationality Act of Germany, 1913) มาตรา 9 “Spouses or life partnership of Germans...” จะเห็นได้ว่าเมื่อบุคคลต่างด้าวทำการสมรสกับชาวเยอรมันแล้วจะไม่ได้สัญชาติเยอรมันโดยทันที เพียงแต่ให้สิทธิในการขอแปลงสัญชาติเท่านั้น โดยกฎหมายให้สิทธิทั้งกรณีของคู่สมรสต่างประเทศหรือคู่ชีวิตที่เป็นเพศเดียวกันของชาวเยอรมันในการยื่นขอแปลงสัญชาติตามคู่สมรสหรือคู่ชีวิตที่เป็นชาวเยอรมันได้ โดยจะต้อง

เป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้

ปัจจุบันประเทศไทยมีการยอมรับสิทธิแก่คู่รักที่มีเพศเดียวกัน โดยได้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 ให้สิทธิบุคคลเพศเดียวกันสามารถทำการสมรสกันได้ตามกฎหมายโดยไม่จำกัดเพศซึ่งสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน และความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ แต่ในเรื่องของสิทธิในการแปลงสัญชาติตามคู่สมรสนั้นตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 มาตรา 9 ยังไม่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 โดยยังคงกำหนดให้สิทธิการขอถือสัญชาติไทยเฉพาะกรณีหญิงต่างด้าวที่สมรสกับชายผู้มีสัญชาติไทยเท่านั้นต่างกับสาธารณรัฐฝรั่งเศสและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีซึ่งให้สิทธิคู่สมรสไม่ว่าเพศใดในการขอแปลงสัญชาติตามคู่สมรสได้

4. ผลการศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหการได้มาซึ่งสิทธิในการขอถือสัญชาติโดยการสมรสเท่าเทียมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคู่รักที่มีเพศเดียวกันตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 ให้มีความเหมาะสมกับบริบททางสังคมในปัจจุบัน และสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติของปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน

ปัจจุบันมีการยอมรับในความหลากหลายทางเพศมากขึ้น จนนำมาสู่การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้สิทธิบุคคลไม่ว่าเพศใดสามารถทำการสมรสกันได้ตามกฎหมายและมีสิทธิหน้าที่ต่างๆ ตามกฎหมายเช่นเดียวกับคู่สมรสต่างเพศ แต่ในเรื่องของสัญชาตินั้นตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 กลับไม่มีการบัญญัติรองรับสิทธิคู่รักเพศเดียวกันในการขอถือสัญชาติไทยตามอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งขัดกับบริบททางสังคมในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนและขัดต่อหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ดังนั้นจึงควรจะต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสัญชาติ มาตรา 9 เพื่อให้สิทธิในการขอสัญชาติโดยการสมรสครอบคลุมถึงคู่สมรสเพศเดียวกันเช่นเดียวกับคู่สมรสต่างเพศ

ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 โดยจะต้องพิจารณา ดังนี้

1. ควรกำหนดให้สิทธิแก่บุคคลใดบ้างในการขอถือสัญชาติ เมื่อพิจารณาจากมาตรา 9 บัญญัติให้เฉพาะหญิงต่างด้าวที่สมรสกับชายไทยเท่านั้นที่จะขอถือสัญชาติไทยตามสามีได้ แต่เมื่อพิจารณาหลักความเสมอภาคทางเพศ แล้วจึงควรแก้ไขเพิ่มเติมโดยบัญญัติให้สิทธิแก่บุคคลโดยไม่จำกัดเพศ

2. ระยะเวลาในการสมรส และระยะเวลาในการพำนัก ไม่ได้มีการบัญญัติไว้ชัดเจนในพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 จึงเห็นควรบัญญัติให้ชัดเจน เพื่อช่วยคัดกรองเบื้องต้นป้องกันการสมรสมาแสวงหาประโยชน์จากรัฐ โดยเห็นควรกำหนดระยะเวลาในการสมรสและระยะเวลาในการพำนักไว้ คือ กรณีพำนักในประเทศไทยต้องสมรส 4 ปี กรณีพำนักนอกประเทศ สมรส 5 ปี ตามแนวทางของกฎหมายสาธารณรัฐฝรั่งเศส

3. การใช้ภาษาไทยในการสื่อสารและการปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมประเพณีไทย เพื่อไม่เกิดความรู้สึกแปลกแยกทางสังคม และการติดต่อกับทางราชการ จึงควรกำหนดเงื่อนไขการใช้ภาษาและการปฏิบัติตนเอาไว้ในกฎหมายให้ชัดเจน

4. การได้สิทธิในการขอถือสัญชาติจะได้มาโดยอัตโนมัติหรือเป็นเพียงสิทธิในการยื่นขอสัญชาติแล้วให้รัฐใช้ดุลพินิจในการพิจารณาอนุมัติ ผู้วิจัยเห็นว่าสำหรับประเทศไทยปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้เป็นเพียงแค่สิทธิ

ในการขอถือสัญชาติแล้วให้รัฐพิจารณาอนุมัติ ซึ่งการที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้เป็นการเคารพหลักเสรีภาพของบุคคลในการที่จะแสดงเจตนายึดถือสัญชาติ นอกจากนี้การที่กฎหมายกำหนดไว้ให้การอนุญาตขึ้นอยู่กับดุลพินิจของรัฐมีข้อดีคือสามารถช่วยตรวจสอบป้องกันการสมรสเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์

การอภิปรายผล

จากการวิจัยพบว่าในสังคมปัจจุบันมีการยอมรับความหลากหลายทางเพศมากขึ้นและประเทศให้ความสำคัญกับหลักความเสมอภาคและหลักการไม่เลือกปฏิบัติโดยความแตกต่างทางเพศเป็นสำคัญ จึงได้รับรองสิทธิให้บุคคลทุกเพศสามารถทำการสมรสกันได้ซึ่งเป็นการเคารพต่อหลักสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยในปัจจุบันประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 ใช้บังคับซึ่งให้สิทธิบุคคลไม่ว่าเพศใดสมรสกันได้อันสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 27

ในเรื่องการให้สิทธิการขอถือสัญชาติโดยการสมรส กฎหมายสัญชาติสาธารณรัฐฝรั่งเศสและกฎหมายสัญชาติสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้นำแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมระหว่างเพศมาใช้ในการพิจารณาการให้สัญชาติโดยการสมรส แต่ในส่วนของการได้สัญชาติตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 นั้นยังไม่มีมีการแก้ไขกฎหมายในเรื่องของการแปลงสัญชาติ ตามมาตรา 9 ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 โดยยังคงกำหนดให้สิทธิการแปลงสัญชาติตามมาตรา 9 นั้นเฉพาะกรณีหญิงต่างด้าวที่สมรสกับชายผู้มีสัญชาติไทยเท่านั้น

ดังนั้นเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 ให้สามารถทำการสมรสได้โดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องเพศโดยมุ่งคุ้มครองบุคคลทุกคนให้ได้รับสิทธิในการคุ้มครองจากรัฐอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นเพศ จากการวิจัยพบว่าพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 9 ยังไม่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมคุ้มครองสิทธิในการได้สัญชาติของคู่สมรสที่มีความหลากหลายทางเพศให้สามารถขอถือสัญชาติไทยตามคู่สมรสของตนได้ ผู้วิจัยเห็นว่าบทบัญญัติดังกล่าวขัดกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ที่แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 และถือเป็นการเลือกปฏิบัติและขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อีกทั้งยังไม่ทัดเทียมกับกฎหมายสาธารณรัฐฝรั่งเศสและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีซึ่งให้สิทธิบุคคลในการขอถือสัญชาติอย่างเท่าเทียมกัน จึงควรแก้ไขพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 9 ให้ครอบคลุมสิทธิการได้สัญชาติสำหรับคู่สมรสหรือคู่ชีวิตทุกเพศเพื่อความเท่าเทียมกัน

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสัญชาติ มาตรา 9 จากเดิมกำหนดว่า “หญิงซึ่งเป็นต่างด้าวและได้สมรสกับผู้มีสัญชาติไทยถ้าประสงค์จะได้สัญชาติไทยให้ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ได้สัญชาติไทยให้อยู่ในดุลพินิจของรัฐมนตรี” โดยแก้ไขเพิ่มเติมเป็น “บุคคลต่างด้าวที่สมรสกับผู้มีสัญชาติไทยสามารถขอถือสัญชาติไทย ในกรณีนี้

(1) กรณีพำนักในประเทศไทย ต้องสมรสมาแล้วไม่น้อยกว่า 4 ปี กรณีพำนักนอกประเทศไทย ต้องสมรสมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

(2) สามารถใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสาร ระดับ 3 (Test of Thai as a Foreign Language)

(3) ปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีไทย

ถ้าประสงค์จะได้สัญชาติไทยให้ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ได้สัญชาติไทยให้อยู่ในดุลพินิจของรัฐมนตรี”

References

- Act on Registered Life Partnership. (2001). *Federal Law Gazette*, p. 266. Retrieved from https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_lpartg/englisch_lpartg.html
- Boramanand, N. (2005). *Translation of the Constitution of the French Republic C.E. 1958*. Winyuchon. [In Thai]
- Namjak, T. (2013). *Recognition of marital status for individuals with diverse sexualities*. Master's Thesis of Laws. Bangkok University. [In Thai]
- Nationality Act of Germany. (1913), as Amended 2014. Retrieved from https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stag/englisch_stag.html
- Office of the Council of State, (2024), *Civil and Commercial Code*. Retrieved from <https://krisdika.ocs.go.th/librarian/get?sysid=567410&ext=pdf> [In Thai] .
- Office of the Council of State. (2024). *Nationality Act B.E. 2508 (1965)*. Retrieved from <http://www.law.moi.go.th/pdf/nationality.pdf> [In Thai]
- Piwaowatanapanich, P. (2010). *Explanation of private international law*. Thammasat University Press. [In Thai]
- Randelzhofer, A. (1985). "Nationality", in *Encyclopedia of Public International Law*, ed. Rudolf Bernhardt and Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, vol. 8 (Amsterdam: Elsevier, 1985), University of Minnesota.
- Saisoonthorn, P. (2003). *A review of legal situations and concepts in Thai society*. Winyuchon. [In Thai]
- Sooksom, A. (2016). *Human rights in relation to sexual orientation and gender identity in the Thai legal system*. Thammasat University. [In Thai]
- Vanaspong, J., & Kaewsri, P. (2015). *Study report on the progress of the implementation of the gender equality Act B.E. 2558 (2015)*. United Nations Development Programmer (UNDP). Department of Women's Affairs and Family Development in collaboration with the United Nations Development Programmer (UNDP). [In Thai]
- Worasean, C. (2015). *Legal Problem on Acquisition of Nationality by Marriage for Gender Diversity Persons*. Master of Laws Thesis. National Institute of Development Administration. [In Thai]